

LA NECRÒPOLIS ROMANA DE VILASSAR DE MAR¹

Núria Rodríguez Baylach²
Pau Valdés Matías³

RESUM

Les excavacions en la zona de la piscina de Vilassar de Mar han donat a conèixer una sèrie de restes d'enterraments que apunten a la presència d'una necròpolis. La seva probable vinculació a una vila, tot i que no ha estat trobada, fa que tota la zona es converteixi en una zona de producció agrícola intensiva vertebrada en una sèrie de necròpolis associades a les vil·les. Aquest article posa de relleu els principals trets de la necròpolis estudiada i la seva relació amb la zona circumdant.

Arrel de les obres de construcció i urbanització de la Piscina Municipal de Vilassar de Mar i el seu entorn, comprès entre les parcel·les de la carretera d'Argentona, l'avinguda Arquitecte Eduard Ferrés i el Camp de Futbol, emmarcat dins el Projecte d'Urbanització del Pla Especial d'Equipaments Municipals 1a Fase, es decidí dur-hi a terme una actuació arqueològica, ja que l'obra projectada afectava el subsòl. Per tant, i en compliment de la normativa legal vigent, es feia necessària una intervenció arqueològica d'urgència. L'Ajuntament de Vilassar de Mar, promotor de les obres, les adjudicà a l'empresa Atics SL, una vegada obtingut el vist-i-plau de l'arqueòleg territorial Antoni Caballé i Crivillés, cap del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La direcció tècnica va ser duta a terme per l'arqueòleg Miquel Gurrera i Martí.

Una primera fase de la intervenció (excavació de la Paret dels Moros) s'efectuà del 3 al 7 d'agost del 1998; una segona fase (sondejos mecànics a la zona de la Piscina Municipal i el seu entorn) es dugué a terme del 17 d'agost fins al 7 de setembre. La realització d'aquestes actuacions arqueològiques venia justificada pel fet que, durant el procés de neteja i

desbrossament del solar previ a aquestes obres, va ser enderrocada parcialment, i de manera fortuïta, l'anomenada Paret dels Moros. Aquest fet va provocar que s'hi portés a terme una intervenció per tal de fer una valoració arqueològica d'aquesta estructura i, a la vegada, del solar afectat per les futures obres. Els antecedents dels treballs arqueològics i els estudis històrics de l'entorn d'aquesta àrea, demostraven que es tractava d'una zona de gran riquesa arqueològica. Això va fer necessària la realització d'una excavació parcial de la Paret dels Moros i l'execució de diversos sondejors i rases arqueològiques per tal d'aportar noves dades d'aquesta estructura. Els objectius finals de tots aquests treballs eren:

- A la Paret dels Moros, documentar els nivells de fonamentació i l'existència de possibles restes romanes que s'hi poguessin relacionar.

- A la zona verda, intentar conèixer amb precisió l'estratigrafia existent de la zona.

- A la zona de la piscina Municipal, intentar evidenciar l'existència de possibles restes arqueològiques que poguessin afectar el desenvolupament de les obres.

Les constants intervencions urbanístiques, realitzades sobretot des de la segona meitat del segle passat, van facilitar la troballa de diferents restes arqueològiques que les relacionen amb el món funerari romà, cosa que va fer que els estudiosos interpretessin que aquest sector fou ocupat per una àmplia zona de necròpolis, més aviat d'època romana imperial tardana, però amb testimonis d'haver existit ja en època de l'alt imperi. L'objectiu final, doncs, era aportar més dades al respecte o intentar redefinir aquesta hipòtesi amb la metodologia arqueològica, excavant parcialment la Paret dels Moros i realitzant diversos sondejors i rases que poguessin aportar noves dades al coneixement històric, arqueològic i cultural de la ciutat de Vilassar de Mar.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El Maresme és una comarca costanera que dibuixa un traçat estret i allargat. Està situada entre la carena de la Serralada Litoral, que limita pel N-W, i la línia de la costa. Els seus límits són el riu Tordera al N-E i el turó de Montgat al S-W, comprenent una extensió de 398 km². La característica principal de la comarca és la suavitat del relleu muntanyós i l'existència d'una plana que s'estén als seus peus, gairebé al llarg de tota la costa (SOLÉ 1968, 405). El terme municipal de Vilassar de Mar és de petita extensió (3,92 km²) i es troba al sector coster, entre Premià de Mar i el terme de Cabrera de Mar (que el separa de Mataró); per l'interior, els límits són Cabrils (N-NW) i Vilassar de Dalt, el poble matriu, i la partició

amb aquests termes segueix gairebé l'històric Camí Ral o Camí del Mig, que possiblement segueix el traçat de l'antiga *Strata Francisca*, o camí del francesos, i el seu precursor, la *Via Augusta* dels romans.

La vila de Vilassar de Mar, cap del municipi i únic nucli de població, es troba al punt més sortint de la costa de llevant entre el cap Aspre de Calella i Montjuïc. Les comunicacions són abundants: carretera N-II de Madrid a França per la Junquera, paral·lela a la costa, la carretera comarcal que uneix el Maresme amb el Vallès, que surt de la vila i passa per Argentona i el Coll de Parpers, una carretera local vers Cabrils i d'aquí, per pistes forestals, als pobles interiors de la Serralada Litoral (BAULIES *et alii* 1982, 418). El poble de Vilassar de Mar es troba situat a la costa del Mediterrani en un extens pla, amb bona ventilació i clima saludable, el seu sòl és arenós, de mitjana qualitat, lleuger, permeable pel sauló que han dipositat les rieres, és bo per als conreus i el regatge s'obté per aigua de pous (LLOVET 1982, 377-402). Des de Mataró a Masnou i de Calella a Tordera s'ha format una plana de material al·luvial i col·luvial que ateny la costa, formada per material de degradació del bloc granític (Serralada Litoral), en el sector superior de dipòsits argilosos i transformats en llims, del quaternari i en el sector inferior format per materials arenosos de sedimentació recent (LLOVET 1955).

Tant les característiques orogràfiques com les climatològiques han fet de la zona, des d'antic, un lloc ideal per a l'establiment d'assentaments humans. En el marc topogràfic el jaciment arqueològic de la necròpolis romana de Vilassar de Mar es troba ubicat als afores del poble, al costat de la carretera que va cap a Argentona, situat a la plana entre 10 i 15 metres sobre el nivell del mar. Les coordenades U.T.M són X 449,500 i Y 4596,200. L'àrea del sector urbanitzat de la Piscina Municipal de Vilassar de Mar és una zona que actualment, i a causa de les darreres construccions realitzades al seu voltant, ha quedat molt ben delimitada; en el sector on es va dur a terme l'actuació arqueològica presenta una forma més o menys rectangular. La seva extensió era d'uns 9.500 m² aproximadament, i abraçava l'àrea compresa entre la carretera d'Argentona, l'avinguda Eduard Ferrés i el Camp de Futbol.

LA PRESENCIA ROMANA EN EL MARESME

Com s'ha ressaltat, de forma encertada, el procés de romanització és un procés únic a cada zona i que no es pot concebre com un model genèric i aplicable a tot el territori per igual. És per aquesta raó que creiem necessari fer menció, de forma breu, de com s'organitza i quins elements destaquen dins la romanització de la zona de l'actual Maresme.

La presència romana en la zona del Maresme es pot començar a datar a partir del segle III aC, amb l'arribada dels romans a la Península Ibèrica arran de la segona guerra púnica. Aquesta guerra entre romans i cartaginesos suposa un fort canvi dins de la dinàmica del territori, amb l'amortització de sitges i la presència de construccions de clara voluntat defensiva (OLESTI 1997, 11; 2006, 126). Les conseqüències de la conquesta romana es deixen notar a partir del segle II. La primera meitat mostra una sèrie de canvis i situacions de transformacions importants. Diversos *oppida* mostren un creixement, alhora que d'altres mostren un *hiatus* o poca presència de materials d'aquesta cronologia. Els camps de sitges, tot i patir alguns *hiatus*, continuen actius, tot i que els camps de producció amfòrica semblen desaparèixer (OLESTI 1997, 11-13). El gran canvi es dona a partir de la segona meitat del segle II aC. La reducció dels *oppida* ocupats és gran i es redueix de set a tres. A aquests abandonaments s'uneixen al fet que alguns dels jaciments situats en zona baixa també són abandonats. Paral·lelament, algunes zones pateixen una gran remodelació, com és el cas de Burriac. Aquesta passa a consagrar l'antic *oppidum* com el centre econòmic i administratiu de la zona. Alhora, en la zona de plana i vessant, es detecta un gran nombre d'assentaments ibèrics amb elements romanitzats. Són nuclis de mida mitjana-petita.

L'altre gran canvi es centra en les sitges que, a partir de la segona meitat del segle II aC, apareixen soles o en petits grups relacionats amb els nous assentaments ibèrics. Aquests canvis s'han interpretat com una reorganització de la zona per part del poder romà amb la imposició del cadastre romà sobre el territori (OLESTI 1997, 14-15). És de destacar el fet que els hàbitats que semblen ibèrics són els més pobres i dels quals menys restes s'han conservat. Per altra banda, semblen ser els més nombrosos en la zona. En contrast, els jaciments romans estan assentats a unes zones més properes a la platja i seran els llocs on després apareixeran les vil·les (PREVOSTI 1997, 29-30). Tot i els canvis de la segona meitat, el segle II aC mostra una lenta recuperació i una poca activitat edilícia que pugui ser documentada (OLESTI 2006, 128).

El segle I aC manté el desenvolupament dels canvis del segle II aC. Continua havent-hi un creixement del nombre d'assentaments ibèrics en la zona plana i vessant. Potser el canvi més important és l'abandonament de Burriac i la fundació d'*Iluro*. Aquest canvi s'interpreta com una política calculada per part de Roma en la seva reorganització de la zona (OLESTI 1997, 16). A aquest abandonament s'uneix el del sistema de sitges, que és reemplaçat pel sistema de *dolia*. A l'igual que amb l'abandonament de Burriac, aquest element es veu com la introducció de nous cultius, el vi, per introduir-lo dins els mercats mediterranis pel seu

alt valor. Paral·lel a aquest fet trobem el creixement dels forns amfòrics. A mitjans del segle I aC tots els *oppida* ja han estat abandonats. També alguns hàbitats dispersos, centrats en la producció de cereals i camps de sitges, són abandonats. Al contrari, la producció de vi creix de forma important, donant-se el que podríem anomenar un «boom» (OLESTI 1997, 18). Per aquests, és clau la presència d'*Iluro* que és un element que vertebrava el comerç i les rutes. Aquest «boom» explicaria el ràpid creixement dels elements associats a la producció del vi i el progressiu, i ràpid, decreixement posterior. Aquest fet es pot evidenciar pel fet que alguns forns amfòrics deixen de produir (Torre Llauder, Can Portell). Relacionat amb el fenomen del vi es troba l'aparició de les primeres vil·les a la zona del Maresme. Les vil·les més primerenques daten d'aquest segle. La introducció de la vil·la suposa l'aparició de tot un nou sistema socioeconòmic dins la zona, que vertebrarà el territori i donarà lloc a tota una sèrie de noves relacions socials. L'últim pas important és la municipalització d'*Iluro*, cosa que, unida a l'aparició de les vil·les, ens fa pensar en la integració de les elits locals dins del sistema romà (OLESTI 1997, 20).

Aquest sistema s'ha associat als itàlics i sembla que va conviure en part amb els petits jaciments de caràcter autàrquic. Així, dins del camp del Maresme, hi hauria una presència d'un sistema d'explotació itàlic amb els petits propietaris ibèrics. Aquesta situació, poc a poc, va anar provocant una concentració de la propietat per poder fer viable el concepte de la vil·la autàrquica (PREVOSTI 1997, 32-34). El sistema de vil·les a partir d'August i Tiberi sembla implantat amb un augment de les importacions i amb la desaparició, possiblement absorció, dels petits hàbitats ibèrics. El punt àlgid del sistema de vil·les es podria datar en el segle II dC.

Les dades per als segles III, IV i V dC són poques, i en casos com el del segle III dC ens trobem amb coneixements de caire molt puntual. Tot i això, sembla que a partir d'aquest segle hi ha una crisi en la zona. S'han trobat tresors en dues vil·les de la zona, no sembla que es pugui parlar d'una concentració de la propietat i es manté una presència d'uns mitjans propietaris (PREVOSTI 1997, 35). Les vil·les més importants sembla que es mantenen, fins i tot, durant el segle III dC, l'època considerada, fins fa poc, com el moment de gran crisi dins del món romà. En el cas del Maresme, sembla que hi ha un abandonament important d'hàbitats actius en època imperial. Tot i això, nombroses vil·les perduren. Aquestes vil·les són la base del poblament rural d'època tardoantiga (JÀRREGA 1997, 71) i sembla que no són alienes a la situació de crisi i es poden apreciar remodelacions de caràcter funcional. Així, els elements arquitectònics que podien haver estat un sinònim de luxe passen a ser

transformats i reconvertits en elements funcionals. El cas més clar és el mosaic d'època severiana a la Torre Llauder, que és amortitzat i destruït per construir un magatzem de *dolia*. En qualsevol cas, aquestes transformacions ens mostren que, a nivell econòmic, hi segueix havent una activitat suficientment important. No només això, sembla que fins i tot es manté el tipus de producció d'època imperial amb el vi, amb un important paper, i amb l'afegit de l'oli. La presència important de productes del nord d'Àfrica, especialment la vaixella, reforçaria aquesta imatge d'una economia activa (JÀRREGA 1997, 71-7).

INTERVENCIIONS ARQUEOLÒGIQUES

Vilassar de Mar és una zona molt rica i important en restes arqueològiques, sobretot, d'època romana. Al llarg de la passada centúria s'han localitzat en aquest sector abundants troballes, molt destacables, que ens demostren que el Vilassar que es coneix avui fou centre de gran importància en un temps llunyà (GURRERA 2001).

Tocant al Camí del Mig, s'hi van trobar restes romanes que segurament pertanyien a una vil·la. S'hi trobaren diferents fragments de ceràmica romana (àmfores romanes, ceràmica comuna romana, ceràmica romana de luxe i tègules), restes molt desfetes de parets amb estucs i algun paviment. L'historiador M. Ribas ens diu que al voltant de l'anomenada Paret dels Moros també es localitzaren diverses restes estructurals. Destaca la troballa d'un dipòsit de maçoneria arrebossat amb morter de calç i sorra de riera, de planta rectangular, de 4,6 m per 2,8 m i parets de 50 cm de gruix, pavimentat interiorment d'*opus signinum* de color rosat. Les parets tenien un alçada aproximada de 20 i 45 cm. Molt a prop, també s'hi va localitzar un forn de planta circular de 2 metres de diàmetre intern i parets d'uns 25 cm de gruix, que estava construït d'una sola peça, fet d'argila molt compacta.

Al costat del Camí del Mig i prop de Can Vilalta es documenten restes d'una vil·la romana d'època imperial, en una superfície aproximada de 625m², amb unes nou habitacions, destruïda l'any 1948, quan es va convertir el lloc en feixes de regadiu. Es tracta d'una vil·la feta de parets de mamposteria de pedres desiguals unides amb morter de calç i carreus escairats en les obertures, tenint alguna habitació pavimentada amb *opus testaceum*. Una de les habitacions destacava per posseir un dipòsit fet d'*opus signinum* en el seu angle SW, que mesurava 1,3m x 1,5m. També eren visibles un *lacus* (dipòsit), un hipocaust (conducció d'aigües calentes, sovint utilitzades en les termes) i canals d'aigua en terra cuita. Al costat d'aquest edifici van aparèixer algunes tombes de les anomenades de

teules planes disposades en forma de caixa, de secció quadrada. Les troballes que es realitzaren de materials arqueològics es poden resumir en dolia, àmfores romanes, ceràmica romana comuna i de luxe (*sigillates*), ceràmiques grolleres, gran quantitat de teules romanes, fragments de terra cuita d'una conducció d'aigües, molins de mà, estucs de les parets i algunes monedes de bronze en bon estat de conservació (PREVOSTI 1981, 182). També en la mateixa finca de Can Vilalta es trobaren restes arqueològiques d'època romana molt importants: restes d'una columna mil·liària i una necròpolis.

L'any 1954 es va descobrir en aquest punt un mil·liari (datat del IX-VIII aC), que segurament forma part de la Via Augusta. Aquest, en el moment de la seva descoberta, que encara es trobava *in situ*, però va ser arrencat servint-se d'un tractor (PREVOSTI 1981, 178). Les seves mesures són de 2 m d'alçada i té 60 cm de diàmetre. El basament és de secció quadrada, amb una alçada de 90 cm. Tot és tallat amb pedra de Montjuïc (FABRE, RODÀ, MAYER 1983, 122-3). La inscripció del mil·liari és la següent:

*IMPERATOR CAESAR DIVI FILIVS AVGVSTVS
CONSVLI XI IMPERATOR XIII (o XIII) TRIBVNICIA
POTESTAE XVI PONTIFEX MAXSVMVS VIA AVGVSTA*

Traducció: L'emperador Cèsar August, fill de (Juli Cèsar) divinitzat, cònsol onze vegades, emperador tretze (o catorze) vegades, dotat de la setzena potestat tribunícia, pontífex suprem. Via Augusta

Al costat del mil·liari aparegué una paret de 60 cm d'amplada, que sembla que seguia molts metres, sense que es trobés el final, sota de la qual n'existeix una altra que assenyala l'amplada de la via romana, que en aquest punt era de nou metres. Fora d'aquest indret, l'amplada era de 3 m. Amb el mil·liari s'exhumaren quatre fragments d'una placa de bronze fosa, d'un gruix d'1 cm, i tres monedes, un denari d'argent de Tiberi, un gran bronze de Trajà i un petit bronze de Gal·liè (GURRERA 2001).

Prop d'aquesta troballa, s'hi documentà una àmplia zona de necròpolis. S'exhumaren un total de vint-i-quatre tombes de diversos tipus, la majoria fetes de *tegulae* romana, divuit del total, dues torres funeràries, tres en fossa i una en pedra. La primera torre era de planta quadrada (6 m x 6 m amb parets de 0,80 m), feta en pedra i morter. La seva alçada era d'aproximadament d'1 m. El seu interior estava pavimentat amb *opus signinum*, on hi havia restes d'àmfores i ossos en desordre. A uns 15 metres es trobà la segona torre, de dimensions més reduïdes (5x2, 15m),

amb parets d'una amplada de 0,5 m, unides per calç. Les restes tenen una alçada de 0,8 metres. En l'interior hi havia un esquelet, fusta carbonitzada i claus amb restes de fusta. La sepultura en pedra consistia en un forat rectangular que mesuraria 0,40 x 0,50 x 0,55 m. de fons. Els enterraments en *tegulae* eren de doble vessant. No es trobaren ofrenes excepte en dues de les tombes: una, és un amulet en forma de braç, el pla d'argent d'uns 12 cm de llarg; l'altre, és un braçalet de bronze. Els morts trobats presentaven diverses orientacions. D'altra banda, en les sepultures en fossa es trobaren nombrosos claus amb els esquelets, cosa que indicaria el seu enterrament en caixa de fusta.

Molt a prop, on hi havia la Rajoleria Robert/Teuleria del Torrent del Porxo (Can Giol), s'ubicava una vil·la romana i una necròpolis, on des de l'any 1932 fins al 1987 es van dur a terme excavacions. Aquest punt és important, ja que un ramal secundari de la *Via Augusta* comença a la Rajoleria Robert, puja pel torrent, la Paret dels Moros i el veïnat del Sant Crist, fins enllaçar amb la general del Maresme. La vil·la presenta una cronologia des del segle II aC fins als segles IV-V dC. Relacionada amb la vil·la, trobem una necròpolis romana amb unes cent tombes d'inhumació i incineració, on aparegué ceràmica ibèrica i una possible urna del bronze final. Tot i això, no es coneix bé la cronologia, encara que sembla que seria la mateixa que la vil·la.

En el 1987 es van dur a terme prospeccions en la zona dels pisos coneguts com «La Bòbila». De les deu rases de 2m x 1m, es van trobar estructures en vuit, entre aquestes destaquen murs i paviments en *opus signinum* (MARQUÈS 1987, 15-6). Aquestes prospeccions van donar lloc a una excavació al 1988, en la qual es van obrir les cates amb màquina retroexcavadora. Els murs i estructures que es van documentar deixaren els estrats *in situ*, i després varen ser cobertes de nou les cates i rases per a la seva conservació adequada (DOLORS, M. 1988, 2).

El pany de mur conegut com la Paret dels Moros és datat pels estudiosos locals del segle XVIII i interpretat com a part de l'estructura d'un porxo rural. Alguns historiadors van apuntar la possibilitat que, per tal d'edificar-lo, s'havien reutilitzat pedres pertanyents a construccions d'època romana. Aquesta hipòtesi es basava en el fet de l'existència a la base d'un dels angles del fragment del mur d'uns blocs de pedra granítica, de dimensions considerables i treballats en alguna de les seves cares, que diferien completament de la resta de pedres utilitzades en el bastiment de l'estructura. Abans d'ésser enderrocada, l'historiador local Damià Bas descrivia les dimensions i característiques d'aquesta estructura (GURRERA 2001):

«La construcció que en la parla popular coneixem amb el nom de Paret dels Moros, estava formada per un mur de 40 cm de gruix mitjà situat tocant a un torrent, i que segueix la direcció del llit, és a dir, orientat més o menys SE-NW. La paret tenia una alçada màxima de 2'75 metres i una llargada d'11'50 metres.

L'extrem de la muntanya acabava en angle recte format amb grans carreus de pedra ben escairats, de procedència diferent del material groller amb què és construït el pany de paret. Dos dels blocs, per exemple, mesuren: un, 75 cm de llarg x 75 cm d'alt x 50 de fons; i un altre fa 85 cm de llarg x 40 cm d'alçada x 70 de fondària.

L'extrem del costat de mar també presenta alguns carreus ben escairats i la paret continua en angle recte 2,20 metres en direcció a llevant.

Aprofitant la raconada, hi ha una mena de tancat o caseta de parets de pedra més primes. La frontal fa 2 metres d'amplada i presenta una obertura de 76 cm d'ample x 1,80 metres d'alçada, que havia tingut porta de fusta. L'interior, cobert amb revoltó de rajola plana, mesura 1 metre d'ample x 1,48 de fondària, l'alçada "actual" és de 2,45 m.

Per la seva cara de llevant el mur principal presenta una renglera de forats que testimonien que hi havia encastades les bigues que aguantaven la taulada del "porxo"».

Tornant al mur de la Paret dels Moros, aquest presenta una potència des de la part superficial d'1,40 metres fins a l'última filada de fonamentació, i es recolza directament sobre el terreny natural (UE 07). Aquest mur s'adossa a un estructura de forma quadrangular que configura l'angle perimetral de l'edificació i que sembla que apareixia, possiblement en un principi, de forma aïllada. Aquesta estructura estava composta pels murs UE 03, UE 12, UE 13, de factura constructiva similar i bastits amb pedres de granit lligades amb morter de calç. La seva funcionalitat no ha pogut ser determinada, però podria tractar-se d'un pou cegat, abeurador o dipòsit d'aigua. Sembla que en algun moment de reestructuració, no gaire més tardà del de la seva construcció, s'amplià i s'afegí, com a mínim un nou mur, UE 01, és a dir, la Paret dels Moros. A aquesta estructura quadrangular se li adossa un altre mur, UE 11, orientat est-oest, de similar tècnica constructiva, amida 1'80 metres de llarg i sembla correspondre també a la mateixa fase constructiva i de reestructuració que la Paret dels Moros. En desconeixem, però, la seva funcionalitat. A grans trets, els resultats obtinguts van poder demostrar que els fonaments del mur de la Paret dels Moros es recolzen i tallen directament sobre el terreny natural i que no ho fan sobre estructures d'època antiga. Tampoc no s'hi ha pogut evidenciar cap resta antiga, i els estrats arqueològics que s'hi associen no han aportat prou material arqueològic per permetre establir una clara adscripció cronològica a l'estructura excavada.

Ara bé, gràcies a la documentació escrita coneixem que aquesta estructura formava part d'un «porxo rural», que s'utilitzava per desar-hi les eines, els carros i els diferents utensilis de camp i estris de pagès, datat del segle XVIII i propietat de la família de Cabrils dels Verivol.

Així doncs, aquesta estructura no presenta un valor arqueològic rellevant. El seu estat de conservació és força deteriorat, la seva tècnica constructiva és pobre i poc sòlida (tot i que en els seus angles reaprofitava grans carreus de granit, possiblement d'època romana), com correspon a una estructura utilitzada per a tasques del camp. Ara bé, constitueix un testimoni arquitectònic d'important valor històric i sentimental, ja que es tracta d'un dels primers establiments rurals de plana existents a l'indret abans de l'aparició del poble de Vilassar de Mar.

La intervenció al sector de la piscina municipal i el seu entorn va consistir en la realització d'una sèrie de sondejos arqueològics en tot el sector on s'havien de dur a terme intervencions urbanístiques:

- Sondejos mecànics: es van fer a la zona verda amb una màquina retroexcavadora, amb una pala de 60 cm d'amplada que podia aprofundir fins als 4 metres.

- Rases mecàniques: grans rases, força amples, d'una profunditat variable, realitzades al sector on s'havia de construir la piscina municipal, amb una màquina retroexcavadora giratòria, amb una pala d'1,20 metres d'amplada que podia aprofundir fins als 6 metres. Aquest mètode va ser el millor i el més pràctic, a causa de la gran extensió del terreny que s'havia de prospectar.

Es realitzà un total de catorze sondejos a la zona verda, amb l'objectiu principal de conèixer amb precisió l'estratigrafia existent a la zona. Es dugueren a terme onze rases mecàniques a la zona de la piscina municipal. Aquests treballs es van efectuar en dues fases diferenciades: una primera fase (rases 1-6) on la potència arribava fins als 3 metres aproximadament, i una segona (rases 7-11) on s'arribà fins a l'1,5 metres. Els resultats obtinguts dels sondejos van permetre una clara identificació i disposició dels estrats geològics, els quals apareixien molt nets, sense la presència de material arqueològic. Tot i així, aquests sondejos van permetre descobrir dos focus on els resultats foren positius. El primer focus va ser identificat en el sector sud del solar (sondejos 5 i 7) on es va poder evidenciar una àrea d'enterrament d'època romana. En el sondeig 5, en la seva vessant sud, van aparèixer superficialment dues tombes fetes amb *tegulae*. En el sondeig 7, van aparèixer també dos enterraments més, un, fet amb *tegulae* a doble vessant i, un altre, amb coberta de petites pedres de granit. El segon focus, trobat en el sector oest del solar, en el sondeig 13, van aparèixer dues tombes fetes amb *tegulae*, amb vèrtex triangular en la coberta.

Els resultats obtinguts en les rases van permetre una clara identificació i disposició dels estrats geològics. Cal remarcar l'absència de material arqueològic, llevat del sector sud-oest del límit perimetral de la piscina, on superficialment es van recollir diversos fragments de tègula romana que pertanyien a diferents tombes d'època romana malmeses pels continuats treballs agrícoles. Una vegada extreta la capa superficial i en una extensió de 900 m², va quedar delimitada, en l'àrea on s'havia de construir l'edifici de la piscina municipal, una possible àrea d'enterraments (amb deu tombes detectades superficialment).

Finalment, com a conclusió, després dels treballs de prospecció, sondeig i rebaix arqueològic realitzats a la zona verda i a la piscina municipal, va quedar clar que resultava ser una important i densa àrea de necròpolis d'època romana i, per tant, era necessària la intervenció arqueològica.

ELS ENTERRAMENTS DE LA NECRÒPOLIS

Totes les inhumacions semblaven ser primàries, entenent com a tals aquelles en les quals coincideix el lloc de dipòsit del cadàver i el lloc de la seva descomposició. La major part dels enterraments van tenir una descomposició en un espai mixt o ple, mentre que una petita part de les tombes semblaven estar sense omplir; això és a causa dels diferents tipus d'inhumació. Els enterraments fets amb coberta de *tegulae* a doble vessant s'omplien completament de terra impeding el moviment del cadàver, mentre que en els altres tipus d'enterrament, el fet que la terra no omplís completament la tomba possibilitava la mobilitat de les restes òssies. Sembla ser que en aquesta necròpolis no hi ha una reutilització funerària del sòl, és a dir, que no hi ha una reutilització de les tombes. Tot i així, en alguns casos hi ha efectes d'intrusió animal i antròpica. S'observa en la majoria dels casos l'alteració, tant de la coberta, com de l'interior de la tomba, la qual cosa fa pensar que aquestes van rebre algun tipus d'espoli en època antiga, abocant en el mateix lloc les restes òssies, juntament amb el que possiblement formava part de l'estructura original del sepulcre (UE 16, 87, 88, 89, 91, 96, 99, 105, 106, 107, 138). Cal destacar que aquestes onze tombes alterades es troben ubicades en el sector oest del jaciment. Al sector est i central no es va detectar cap alteració i l'estat de conservació de les tombes era molt més bo. Del total de les tombes excavades, vint es troben en els sectors E i central i trenta en el sector O. En l'ampliació del marge del sector E, es van constatar tretze enterraments més. En onze d'aquestes tombes no s'ha trobat cap individu (GURRERA 2001):

Núm. tomba	Tipus de tomba
16	àmfora
18	fossa
23	àmfora
26	<i>tegulae</i> en doble vessant, picadís i baiard de fusta
39	<i>tegulae</i> a doble vessant
41	àmfora
45	indeterminat
51	indeterminat
58	<i>tegulae</i> a doble vessant
59	<i>tegulae</i> a doble vessant
63	àmfora

Figura 1. Relació de tombes sense individus

Dins del jaciment trobem una gran diversitat tipològica en els enterraments. Una de les característiques de les necròpolis tardoromanes és aquesta gran varietat en les tipologies de les tombes. En concret, a la de Vilassar, s'han identificat tretze tipus diferents. A més a més de tots aquests tipus, es van documentar tres enterraments, la tipologia dels quals no va poder ser establerta.

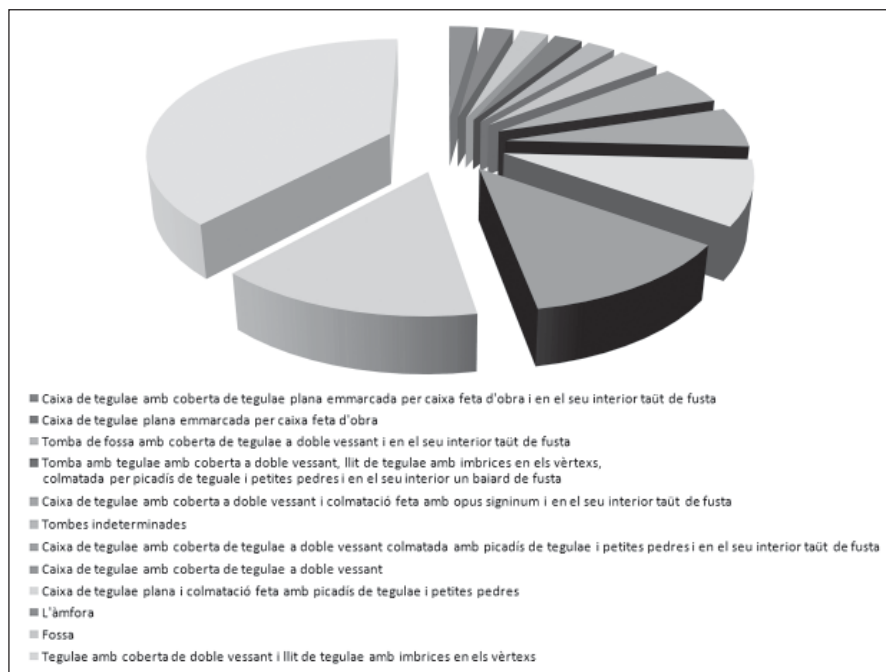

Figura 2. Tant per cent de tipologies presents a la necròpolis.

La naturalesa/funcionalitat del jaciment és d'una àrea cementirial oberta, que es va desenvolupant en el temps en un espai més o menys extens. Així doncs, la necròpolis romana de Vilassar de Mar s'articula amb una evolució cronològica horitzontal, que englobaria un ampli ventall cronològic, essent el que en aquest cas pertoca, l'últim segment ocupacional. Tot i que no s'ha pogut excavar la necròpolis en tota la seva extensió, es considera que amb aquesta intervenció s'han pogut establir uns límits concrets de l'àrea funerària. Tant per la vessant est com per la nord han quedat clars els límits, ja que el cementiri no s'estén més enllà. Per la vessant sud no s'ha pogut establir el límit final, però sembla clar que, per la vessant oest, la necròpolis encara continua. Els enterraments excavats no apareixen amb una ordenació clara, no s'observa l'existència de possibles filades, passadissos o espais de circulació. Sí s'observa però, una millor disposició dels enterraments en el sector est i central, sense una aglomeració en l'espai i amb una millor distribució a l'hora de practicar les inhumacions. La distribució espacial de les tombes mostra l'agrupació d'algunes sepultures dins l'espai funerari, de manera que en la meitat nord hi ha més tombes que en la sud, i a més hi ha una major densitat d'inhumacions en la banda oest que en l'est. Des del punt de vista antropològic no hi ha un clar predomini d'individus en una zona o altra del jaciment, ni per la seva edat ni pel seu sexe, de manera que la distribució de les tombes podria tenir dos aspectes diferenciats: a l'atzar, excavant-se una tomba cada vegada que hi havia una defunció o bé, excavant les tombes per raons de parentiu (GURRERA 2001).

En aquesta necròpolis es pot observar l'existència de possibles focus d'enterrament, força agrupats, sobretot, en el sector oest, que podria estar indicant una voluntat d'inhumar per raons de parentiu, com és el cas de les tombes UE 86, 87, 135, 136, 91, 92, 98, 99, 100, 101, 139, 141, 190, 187, 188 (veure Fig. 3 Distribució dels enterraments excavacions 1998-2001). En el sector est i central hi ha una clara separació entre tomba i tomba. En el sector de necròpolis excavat s'observen quatre zones (sud-est, nord-central, sud-central i sud-oest), on la densitat d'enterrament és molt petita. No es pot dir que aquestes àrees siguin de freqüentació/circulació, ja que no ha pogut quedar clara aquesta possible funcionalitat (veure Fig. 4 Àrea d'enterrament. Planta de tall i esquelets).

Pel que fa a la senyalització de les tombes, és difícil de determinar si n'hi havia alguna. Les feines de llaura havien arribat pràcticament a la coberta de les tombes. En el cas de la necròpolis romana de Vilassar de Mar es pot intuir, en certa manera, que les tombes amb coberta de picadís sobresortien una mica del terreny natural, per tant, es creu que aquest tipus de coberta aniria possiblement a la vista. En el cas de les

Figura 4. Àrea d'enterrament. Planta de tall i esquelets

		PROYECTO INVESTIGACIÓN DEL SÍMBOLO LOCAL EN LA ACROPOLES DE MARÉSME DEL LA PIEDRA DE MARÉSME EN LA ACROPOLES DE MARÉSME	COORDINADOR MIGUEL GUERRA	PROYECTO ELABORACIÓN DEL PLAN DE MARÉSME	ESCALA 1:100 (Escala de 1:100)	LEGENDA 0 5 M	FECHA JUNIO 2007	ÁREA D'ENTERRAMENT PLANTA DE TALL I ESQUELETS	PROYECTO JUNIO 2007	FECHA JUNIO 2007	PÁGINA 10
--	--	--	-------------------------------------	--	---	-------------------------	----------------------------	---	-------------------------------	----------------------------	---------------------

tombes a doble vessant, les fosses i les àmfores, no s'ha detectat cap mena de túmul o senyalització, en part necessària, per evitar, d'aquesta manera, la realització d'un altre enterrament sobre un altre anterior i per què sense una marca identificativa no es podria realitzar qualsevol ritual en memòria del difunt allà present.

La majoria dels enterraments de la necròpolis romana de la Piscina Municipal de Vilassar de Mar, cinquanta-nou en total, responen a una orientació nord-oest/sud-est i, en quatre únics enterraments, dos ho fan en direcció est-oest (UE 187, 188), sense que sembli existir un tret biològic que permeti diferenciar-los de la resta. En els casos que no ha aparegut l'esquelet dins l'enterrament, la fossa era la que marcava l'orientació majoritària. És difícil, però, relacionar les orientacions exclusivament amb una ideologia concreta, ja que, a més dels aspectes religiosos, també n'hi ha d'ideològics. De tota la necròpolis excavada, només en un enterrament ha aparegut dipòsit funerari. Aquesta mancança és habitual en les necròpolis hispanoromanes d'època baix imperial i és un fet indiciari d'enterraments d'època cristiana. Aquest dipòsit funerari trobat en la tomba (UE 90), consistia en una moneda de bronze, en molt mal estat de conservació, posada dins de la boca d'un infant. El fet que s'introduís una moneda dins de la boca dels cadàvers obeeïa a què, segons les creences romanes, aquest era l'import que s'havia de pagar al barquer Caront, el qual ajudava a passar els difunts la llacuna Estígia, per arribar a l'Hades. Una vegada allí, les ànimes eren jutjades per un tribunal diví. Malgrat que es practiqués aquest ritus per a aquest enterrament, val a dir que el material ceràmic que va aportar la tomba, va poder datar-la al segle v dC. La disposició dels cossos en el moment de la inhumació és la mateixa, en decúbit supí, amb els braços i les cames estirats, a excepció de l'enterrament (UE 44) que va ser col·locat en decúbit lateral dret (GURRERA 2001).

Pel que fa a la cronologia dels enterraments, malgrat l'absència total d'ofrenes i aixovars funeraris i l'inexistència d'elements arquitectònics associats al cementiri que ens poguessin proporcionar la fixació d'una datació concreta, s'ha pogut establir, pel material ceràmic recuperat, tant en les cobertes de les tombes com en els estrats d'amortització de les fosses, i també en els diversos tipus amfòrics exhumats, una possible fiabilitat cronològica. Aquesta precisa seqüència cronològica del material ceràmic recuperat en el jaciment, ens proporciona una datació concreta que aniria des de principis del segle iv fins a finals del segle v dC, pels fragments d'àmfora africana i ceràmica terra sigil·lata clara D. Es van trobar dues vores d'àmfora africana de la forma Keay XXV, datades del segle iv-v dC. Aquesta tipologia d'àmfora també es troba representada en dos enterraments. Es van exhumar dos cossos

amfòrics de la forma Keay XXXV.A i XXVII.B, datats del segle IV-V dC. Entre les importacions ceràmiques, les més tardanes corresponen a la ceràmica sigil·lata africana D (GURRERA 2001).

ESTUDI ANTROPOLÒGIC

Aquest apartat té com a objectiu donar a conèixer quins van ser els resultats de l'estudi de les restes humanes exhumades de la necròpolis, tot destacant aquelles dades més interessants i significatives per a la interpretació del conjunt. El corresponent informe amb tots els resultats detallats es troba disponible per a consulta al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. La finalitat d'aquest estudi va ser conèixer el tipus de vida que tenia la població d'aquesta localitat durant aquest període. El material humà va ser dipositat, per al seu estudi, a la Unitat d'Antropologia del Departament de Biologia Animal, Biologia Vegetal i Ecologia de la UAB, encara que dos individus (VPM'98-25 i VPM'98-52), un cop estudiats, van ser retornats al Museu de Vilassar de Mar per a la seva exposició. L'estudi es va centrar en els següents aspectes: neteja i reconstrucció dels ossos, determinar el nombre d'individus, preservació de les restes, determinació de l'edat, diagnòstic del sexe, anàlisi antropomètrica i diagnòstic de patologies òssies i en la cavitat oral.

En el conjunt funerari excavat durant la campanya de 1998 es van poder estudiar un total de cinquanta-dos individus. Aquest nombre era inferior al total de les tombes excavades (seixanta-tres), ja que en molts casos estaven buides o les restes mostraven un estat de conservació molt deficient que no van fer possible el seu trasllat al laboratori. Es van poder analitzar les restes en un 82'54% de les tombes excavades. Ara bé, cal tenir en compte que aquestes tombes només representaven una petita porció de la necròpolis i, per tant, la mostra podria estar molt esbiaixada en referència al conjunt de la població original. La conservació dels ossos, en general, era bastant dolenta: les restes recuperades presentaven un elevat grau de fragilitat, mancava gran part de les epífisis dels ossos llargs i, tanmateix, hi havia un important nombre d'ossos trencats amb formació d'estries en la seva superfície. Per altra banda, algunes tombes havien patit remocions de material i arraconament dels ossos. Aquesta pèssima conservació de les restes òssies rau en la forta incidència dels processos tafonòmics com l'acció humana, l'acidesa del sòl, el pH i la humitat, però, tot i així, hi havia individus molt ben preservats.

Respecte a la determinació de l'edat, els paleoantropòlegs van establir els següents grups d'edat: els subadults, els quals es podien subdividir en

infantil I (0-6 anys), infantil II (7-12 anys) i juvenil (13-20 anys); i els adults, que es subdividien en adult (21-40 anys), madur (41-59 anys) i senil (>60anys). Dins del grup dels subadults, la preservació de les restes òssies és inferior en els individus de menor edat i va creixent fins arribar als adults, on hi ha una lleu davallada en els madurs. Segurament, si hagués aparegut algun individu senil, la seva conservació també hauria estat baixa, ja que, a mesura que els individus envelleixen, disminueix la quantitat de calci dels seus ossos, cosa que repercuteix en la capacitat de resistència davant dels fenòmens tafonòmics. En aquest mateix grup, el percentatge més gran es dona en el grup infantil I (que representa el 25% del jaciment). En gairebé totes les societats pretèrites es dona el mateix patró: una elevada mortalitat entre el primer grup d'edat (0-6 anys). Aquesta situació s'explica perquè els nens constitueixen un grup amb un risc de mortalitat elevada. El sistema immunitari d'aquests individus està poc desenvolupat i depenen de la immunitat passiva aportada per la llet materna. Aquest fet provoca que, a partir del deslletament, siguin molt més sensibles a les infeccions i als paràsits. La mortalitat dels infants I en el jaciment seria més elevada si no hi hagués una baixa representació de nens de menys d'un any (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). Els investigadors van establir diversos motius per explicar aquesta escassetat d'individus de menys d'un any de vida en el jaciment. En primer lloc, no es va excavar la necròpolis en la seva totalitat i, per tant, aquests individus podrien localitzar-se en altres zones del jaciment. En segon lloc, la fragilitat d'aquestes restes òssies, sobretot en terrenys àcids, hauria estat la causa que molts esquelets infantils no s'hagin conservat i, el tercer i darrer motiu, resideix en la mateixa societat romana. L'estudi de diversos jaciments i de les fonts històriques indiquen que els nens més petits no sempre eren enterrats en les necròpolis sinó que, sovint, eren inhumats en les cases (BARRIAL 1989, GUÉRIN i MARTÍNEZ 1987-88 a SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001), ja que no se'ls considerava part integrant de la societat (SMITH i KAHILA 1992 a SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). En aquest sentit, Fulgenci indica que «és normal inhumar els nens morts abans de 40 dies en les cases» (GUÉRIN i MARTÍNEZ 1987-88 a SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). Per tant, és possible que molts dels nens més petits no es trobin en la necròpolis, ja que hi van ser inhumats fora, a l'igual que succeeix en altres jaciments tardoromans de Catalunya. Respecte als individus adults, es va observar una major quantitat de joves (fins a 40 anys) que no de madurs. Aquesta distribució dels individus sol ser conseqüència de la mortalitat femenina associada als problemes derivats de la gestació, el part i l'al·letament. Hi ha un clar predomini de les dones per sobre dels homes (amb una relació de masculinitat de només cinquanta-quatre homes per cada cent dones). Sembla ser que en aquest jaciment la

major mortalitat femenina en edats joves estaria associada amb la funció reproductora. En el conjunt estudiat, s'han determinat pocs individus madurs i no s'ha diagnosticat cap individu senil. Pel que fa als individus madurs, només se'n van trobar sis: dos femenins i quatre masculins, de manera que hi ha el doble d'homes que de dones. Aquestes dades són, lògicament, conseqüència del biaix mostral en aquesta categoria d'edat, ja que no hi ha cap motiu biològic que impliqui una major mortalitat masculina en aquesta categoria. Aquesta manca d'individus senils pot ser a causa de l'atzar, de manera que hi podria haver individus senils fora de l'àrea excavada (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001); però també pot succeir que l'escassa preservació de les restes òssies no hagi permès d'identificar adequadament els possibles individus senils entre els d'edat indeterminada (21'15%) (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). Un altre aspecte destacable és el fet que no hi ha un clar predomini d'individus en una zona o altra del jaciment, ni per la seva edat ni segons el seu sexe; de manera que la distribució de les tombes segons aquests dos trets és a l'atzar. Tal i com van indicar els investigadors en el seu moment, la distribució de les inhumacions en l'espai funerari podria tenir dos orígens diferents: bé a l'atzar, excavant-se una tomba cada cop que hi havia una defunció, barrejant els diferents grups d'edat i sexe i escollint-ne la localització a l'atzar segons la disponibilitat del terreny; o bé excavant les tombes per raó de parentiu, de manera que també hi hauria homes, dones i nens barrejats, però pertanyents a una mateixa família i inhumats els uns a prop dels altres.

Totes les tombes tenien una mateixa orientació (NO-SE), si bé en alguns casos hi havia lleus variacions (O-E, SE-NO) sense que semblés existir un tret biològic que permetés diferenciar-los de la resta. També la deposició dels cossos en el moment de la inhumació era la mateixa: en decúbit supí, amb els braços i les cames estesos. Només en la tomba 44 el cos va ser dipositat en decúbit lateral dret. En qualsevol cas, aquestes tombes podrien correspondre a individus amb alguna condició social especial, encara que l'estudi antropològic no va permetre atribuir cap característica diferencial (tipologia, sexe o patologies) (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). Com esmentàvem en les primeres línies d'aquest apartat, un altre aspecte en el qual es va centrar l'estudi antropològic va ser en el diagnòstic de patologies òssies i en la cavitat oral. Les patologies òssies que es diagnostiquen més freqüentment en restes antigues són de tipus congènit, inflamatori, traumàtic, degeneratiu i les causades per deficiències nutricionals. Addicionalment, també es van analitzar altres aspectes no patològics, com la presència d'enteropaties i calcificacions condrials, que podien servir per conèixer el tipus de vida dels individus. Pel que fa a les lesions orals més comunes són les càries,

el retrocés alveolar i les fistules. També es van tenir en compte aquelles alteracions orals que podien ser conseqüència d'una patologia, com les pèrdues dentals *ante mortem*, tanmateix es van incloure indicadors d'estrès ambiental (hipoplàsies) i d'estrès nutricional (presència de tosca).

No és l'objectiu principal, ni d'aquest article ni d'aquest apartat, tractar exhaustivament les patologies diagnosticades en els esquelets exhumats de la necròpolis romana de Vilassar de Mar, però creiem convenient definir-ne algunes diagnosticades en el seu moment pels paleoantropòlegs, per tal de facilitar una millor comprensió del tipus de vida d'aquests individus. Dins de les patologies òssies i, concretament, dins del que són les lesions osteoarticulars (trastorns caracteritzats per inflamació, degeneració o alteració metabòlica de les estructures del teixit conjuntiu del cos; en especial, les articulacions i els teixits relacionats amb elles, és a dir, músculs, càpsules articulars, tendons i teixits fibrosos) es van diagnosticar espondilitis anquilosant, artritis reumatoide (predomina en el sexe femení, s'inicia en qualsevol edat però, en general, es pot establir a partir dels 25 als 40 anys, s'inicia per qualsevol articulació tot i que conserva un ordre de freqüència començant per mans i peus, genolls, colzes, malucs i articulació temporomaxilar, també presenta altres característiques, com la fusió òssia, l'anquilosis del colze en flexió, no acostuma a afectar la columna vertebral, tot i que hi ha alguns casos en els quals incideix sobre la columna cervical i lumbosacra (CAMPILLO 2001, 191,192), osteoartritis, traumatismes, tumors, infeccions, anèmies, enteritis, calcificacions condrials. Val a dir però, que hi va haver algunes d'aquestes malalties que van ser difícils de diagnosticar acuradament. Pel que fa les patologies orals, es van diagnosticar càries (lesió destructiva del teixit dental, atribuïble a l'acció de la flora bacteriana dental), retrocés alveolar (retroacció o retrocés de l'os alveolar, compatible amb la periodontitis), fistules (orifici o conducte noviformat que comunica dues cavitats o una amb l'exterior) i hipoplàsies (anomalia de caràcter estructural que indica alguna alteració en la formació de la dent) (CAMPILLO 2001, 540-545). Tot i el diagnòstic d'aquestes patologies i l'estat de conservació d'algunes de les restes òssies, els paleoantropòlegs van determinar que l'estat de salut del grup, en general, semblava ser bastant bo, sense patologies destacables fora de les ja esmentades. No es varen detectar deficiències nutricionals a nivell ossi. Aquesta dada, juntament amb el fet que s'assoleix una talla mitjana, indica que la dieta era adequada, que s'aconseguien els requeriments nutricionals necessaris (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001). En aquest sentit, les patologies orals indiquen que la dieta era fonamentalment vegetal, si bé hi havia una aportació de carn important (en forma de carn o peix). Possiblement es consumien cereals, llegums

i fruits secs, aliments fàcils de localitzar en la Mediterrània i tots ells amb escassa capacitat detergent, la qual cosa implicaria quantitats de tosca dental important. A partir de la patologia oral, també es conclou que la higiene bucal era molt escassa en aquella època, si bé podien fer-se extraccions mecàniques per eliminar peces cariades, cosa que també explicaria la incidència de peces perdudes abans de la mort (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001).

A partir de totes les dades obtingudes de l'estudi antropològic cal destacar dos aspectes: en primer lloc, la pèssima conservació de les restes òssies a causa dels fenòmens tafonòmics i, en segon, que el conjunt funerari estudiat correspondria a un grup petit, probablement amb una important endogàmia (com indica l'elevada presència d'hipoplàsies i alguns trets epigenètics trobats en una gran freqüència, com ara la sutura metòpica). El fet de tractar-se d'una vil·la facilitaria l'endogàmia, ja que només entrarien individus nous per matrimoni i tots els individus inhumats correspondrien a una mateixa família al llarg del temps (SAFONT, ARMENTANO i MALGOSA 2001).

CONCLUSIONS

L'importància de la necròpolis rau en què ens mostra la intensa activitat que es va dur a terme en la zona propera de Vilassar de Mar. El sistema de vil·la i de necròpolis recalca la importància de la zona a nivell econòmic. És, en la cronologia en la qual es mou, una mostra que la situació econòmica del segle III dC a Hispània no va ser tan terrible com s'havia pensat en un principi, en relació al món romà en general; fins i tot, caldria posar-la en relació amb la resta de jaciments per veure quin tipus d'economia es desenvolupa en els segles que s'han considerat més problemàtics per la situació econòmica de la península Ibèrica. En qualsevol cas, s'ha de constatar que existeix una transformació dins de les pròpies vil·les i que no és constatable en les pròpies tombes per les seves especificitats.

La necròpolis sembla reflectir una comunitat petita, que no ha experimentat un gran creixement en la seva població i que, fins i tot, sembla que pugui estar fortament emparentada entre ella. L'agrupació d'algunes tombes apunten l'existència de possibles vincles parentals o una distribució de les tombes segons parentiu. L'endogàmia present reforça aquesta imatge d'una comunitat tancada, fortament vinculada i depenent de la vil·la, amb poca mobilitat social. És possible assumir que hi hauria mobilitat entre l'entramat de les diferents vil·les, però no sembla que fos un punt de moviment poblacional important. Aquesta idea de la

població tancada i depenent de la vil·la, es podria reforçar per l'inexistència d'aixovar dins de les tombes. Aquest fet marca una població pobre que no té excessives possessions. Recordem que en les darreries de l'imperi romà al camp es nota un augment en la diferència entre ordres socials. No ha d'estranyar la pobresa que trobem en aquestes tombes. En ser gent vinculada al treball de la vil·la, eren de pocs mitjans. D'altra banda, les pròpies tombes reforcen aquesta idea. Són tombes, en molts casos, molt senzilles i poc elaborades. Un 27% dels individus documentats estan enterrats en àmfores i en fosses.

Resumint, podríem dir que ens trobem davant d'una vil·la més, com les dels voltants, però el que planteja és un entramat agrícola, social i econòmic que sembla mantenir-se seguint els model d'inicis d'època imperial. Les produccions que s'han pogut constatar sembla que ens deixen davant de la idea d'una comunitat i economia que no pateixen excessius canvis, tot i les situacions i problemàtiques de la resta de l'imperi. Dins d'aquesta pervivència de la mateixa producció, podríem veure les vil·les com un element de producció a petita escala.

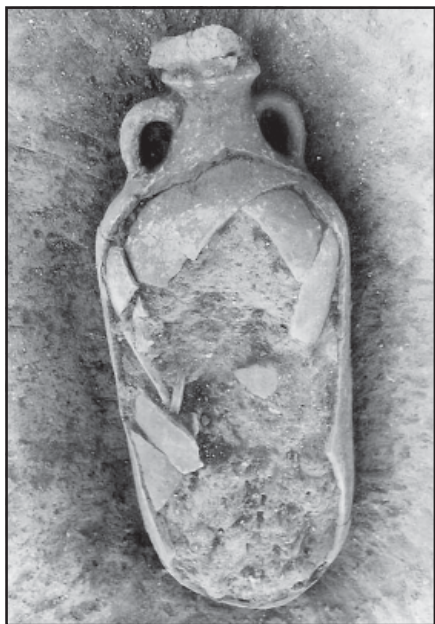
NOTES

- 1.- Donem les gràcies als senyors Miquel Gurrera i Martí, director de l'excavació, i a l'amic Ramon Bruguera per la seva extensa col·laboració i aportació d'informació i suport gràfic per a la realització d'aquest article.
- 2.- Universitat de Barcelona/Membre del Centre d'Estudis Vilassarencs.
- 3.- Becari de col·laboració en el projecte de recerca: *Arqueologia i museïtzació de camps de batalla i espais* en la Universitat de Barcelona (Codi oficial: 186105).

BIBLIOGRAFIA

- BAULÍES et alii, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya: Vallès Occidental, Vallès Oriental i Maresme*, Fundació Enciclopèdia Catalana (Barcelona 1982).
- CAMPILLO, D. *Introducción a la Paleopatología*, Edicions Bellaterra S.L, Bellaterra Arqueología (Barcelona 2001).
- DOLORS, M. "Treballs arqueològics per a la delimitació de les restes romanes de la zona de la muralla (Vilassar de Mar, el Maresme)", inèdit (1988).

- FABRE, G.; RODÀ, I.; MAYER, M. *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea: Epigrafia romana del Maresme*, Rafael Dalmau (Mataró 1983).
- GURRERA, M. “Memòria de l’excavació d’urgència realitzada a l’àrea de la Piscina Municipal, Paret dels Moros (Necròpolis romana de Vilassar de Mar)”, inèdit (2001).
- JÀRREGA, R. «L’antiguitat tardana al Maresme», VV AA (1997), *Roma al Maresme. Homenatge a Marià Ribas i Bertran*, Grup d’Història del Casal, Col·lecció Sal·lusti, 3 (Mataró 1997), 67-79.
- LLOVET, J. «Mataró», *Geografia Agrària de la Comarca del Maresme* (1955).
– «Mataró», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Vol. 6 (Barcelona 1982).
- MARQUÈS, A. “Treballs de prospecció realitzats en el sector del poliesportiu municipal (zona de la muralla) Vilassar de Mar, El Maresme”, inèdit (1987).
- OLESTI, O. «La romanització del Maresme», VV AA (1997), *Roma al Maresme. Homenatge a Marià Ribas i Bertran*, Grup d’Història del Casal, Col·lecció Sal·lusti, 3 (Mataró 1997), 9-25.
– *El territori del Maresme en època republicana (s. III-I a.C.). Estudi d’arqueomorfologia i història*, Caixa d’Estalvis Laietana (Mataró 1995).
- OLESTI, O. «El control de los territorios del Noreste peninsular (218-100 aC): un modelo a debate», *War and territory in the Roman World*, BAR International Series, 1153 (Petersborough 2006), 119-149.
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l’àrea rural d’Iluro*, Vol. I. Caixa d’Estalvis Laietana (Mataró 1981).
– «El treball al camp en època romana», VV AA, 1997, *Roma al Maresme. Homenatge a Marià Ribas i Bertran*, Grup d’Història del Casal, Col·lecció Sal·lusti, 3 (Mataró 1997), 27-39.
- SAFONT, S.; ARMENTANO, N.; MALGOSA, A. “Informe antropològic de les inhumacions trobades en la campanya de 1998 (Necròpolis romana de Vilassar de Mar)”, inèdit (2001).
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J. *Els ibers del Nord*, Rafael Dalmau Editor (Barcelona 2005).
- SOLÉ, S. *Geografia de Catalunya*, Vol. III, De Aedos (1968).

Imatge 1. Enterrament en àmfora (foto Atics).

Imatge 2. Enterrament a *tegulae* a doble vessant amb ímbrix al vèrtex (foto: Atics).

Imatge 3. *Tegulae* plana i colmatada feta amb picadís de *tegulae* i petites pedres (foto: Atics).

Imatge 4. Cista de lloses (foto: Atics).